

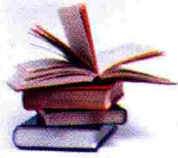
វិទ្យាសាស្ត្រការងារកម្ពុជា

ស្នាក់ការកណ្តាលអង្គការសហប្រជាជាតិភ្នំពេញ

“วัฒนธรรมทางการเมือง”

เรื่อง **“วัฒนธรรมทางอารมณ์”**

ปีที่พิมพ์ ธันวาคม ๒๕๕๖

จำนวนหน้า ๕๖ หน้า

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย กลุ่มงานผลิตเอกสาร

สำนักประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน

เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐

โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๔-๕

โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๒

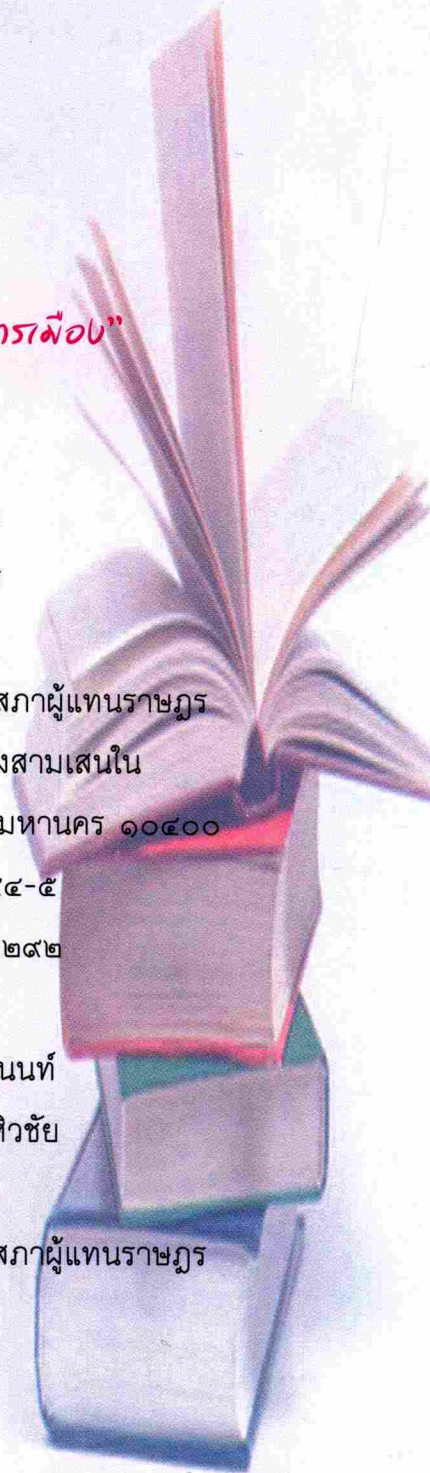
ข้อมูล นางฟ้าดาว คงนคร

พิมพ์ข้อมูล นางสาวดลธิ์ จุลนานนท์

ศิลปกรรม นายนิธิทัศน์ องค์กรศิวัชย์

พิมพ์ที่ สำนักการพิมพ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

คำนำ

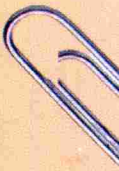
จุลสาร เรื่อง "วัฒนธรรมทางการเมือง" จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่อง วัฒนธรรมทางการเมือง เกี่ยวกับความหมาย ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง ความสำคัญที่เป็นปัจจัยเสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมือง องค์ประกอบ และวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม ตลอดจนลักษณะสำคัญที่แสดงออกถึงการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลางานทางการเมือง นอกจากนี้ ยังได้รับความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง โดยผ่านกระบวนการจัดการศึกษาจากสถาบันหลักต่าง ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ ที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับมนุษย์ และมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองจนพัฒนาเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

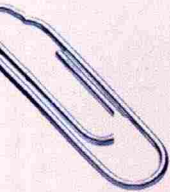
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จุลสารฉบับนี้ จะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่อง วัฒนธรรมทางการเมือง มากขึ้น

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ธันวาคม ๒๕๕๖

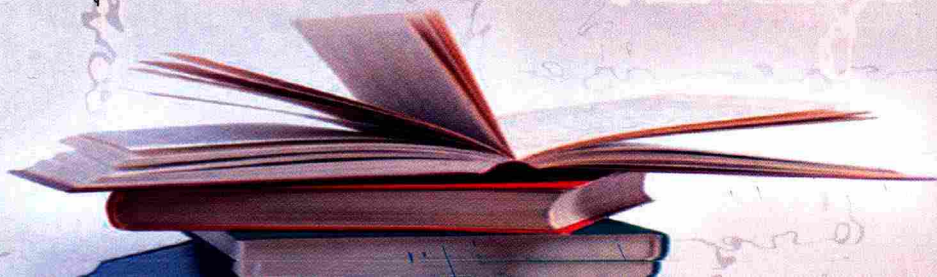

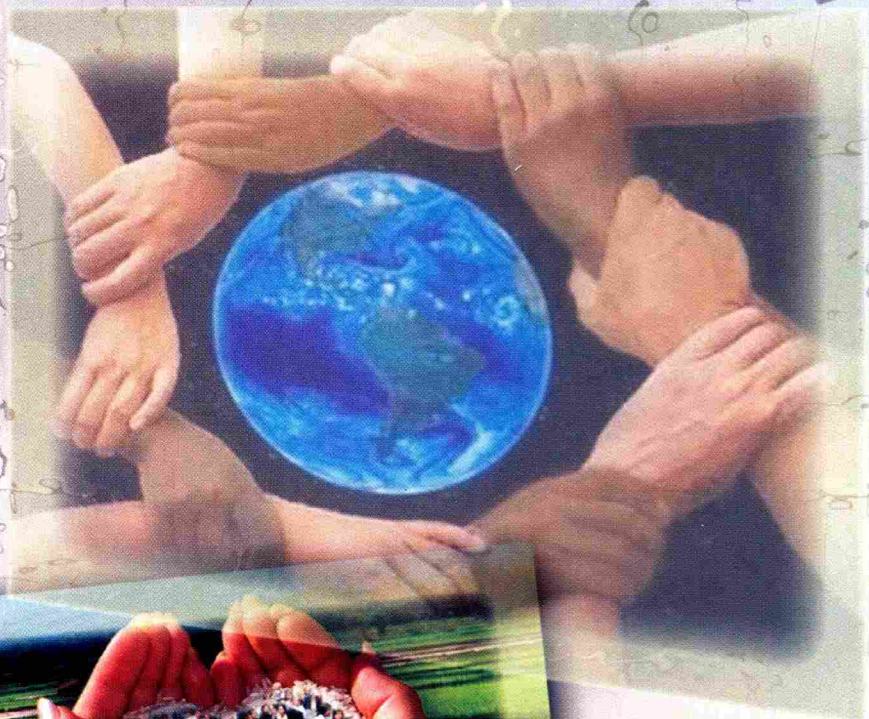

สารบัญ ของกฎ

บทนำ	๗
ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง	๙
ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง	๑๔
ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง	๑๙
องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมือง	๒๑
อิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีผลต่อคนในสังคม	๒๙
ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย	๓๐
ความสัมพันธ์การกลมกลืนทางการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมือง	๓๕
การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยผ่านกระบวนการจัดการศึกษา	๓๘
บทสรุป	๕๒
บรรณานุกรม	๕๔

“วัฒนธรรมทางการเพื่อ”

บทนำ

ว ฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแนวคิดและเป็นลักษณะเฉพาะในการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละสังคม ที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความก้าวหน้าของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน และถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังจนเป็นวิถีของสังคม โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หล่อหลอมอุปนิสัย มารยาท ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม จนเป็นวัฒนธรรมทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมทางสังคมมีส่วนในการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละระบบการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมการเมืองที่มีรูปแบบ

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่พฤติกรรมทางการเมือง มีการแสดงออกอย่างเด่นชัด ทั้งในรูปแบบของปรัชญา อุดมการณ์ ทศนคติ และความเชื่อทางการเมือง อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การปกครอง เป็นผลผลิตของความรู้ ความคิด ความเชื่อ และ ทศนคติทางการเมืองของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับการถ่ายทอด จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นผลของ การแสดงออกพฤติกรรมของคนในสังคม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง ที่สะท้อนให้เห็นภาพของการเรียนรู้เป็นเสมือนแนวทางของพฤติกรรม ในการเสริมสร้างพลังให้ประชาชนได้ยึดถือปฏิบัติ ซึ่งการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมืองนั้นต้องอาศัยกระบวนการอบรม ปลูกฝัง หล่อหลอม กลุ่มมเกล่า ทั้งค่านิยม ความเชื่อ และทศนคติ จากสถาบันหลักที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบัน สื่อมวลชน และจากสถาบันทางสังคม อื่น ๆ อย่างเป็นระบบและ ต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และมีความศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตย จนเกิดเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง ที่มีความเหมาะสม และเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของ ประชาชนตามวิถีประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี

วัฒนธรรมทางการเมือง

ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture)

คำว่า “วัฒนธรรม” มาจากภาษาอังกฤษว่า Culture ซึ่งคำเดิมในภาษาละตินคือ Cultura มีความหมายหลายอย่าง เช่น การเพาะปลูก การปลูกฝัง การปลูกพืช การทำให้ดีกว่าเดิม โดยการอบรมหรือฝึกหัด

ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ คำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ

ความหมายตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๔ “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชน และสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ ส่งเสริม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ อย่างสันติสุข และยั่งยืน

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติ คำว่า “วัฒนธรรม” ไว้ โดยมาจากการรวมกันสองคำ คือ

- วัฒน มาจาก วุฒุน ในภาษาบาลี หมายถึง ความเจริญงอกงาม
- ธรรม มาจาก ธรม ในภาษาสันสกฤต หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่จริง

“วัฒนธรรม” ในความหมายนี้จึงหมายถึง สภาพที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม หรือความมีระเบียบวินัย

นอกจากนี้ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามจำกัดความ คำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และเป็นลักษณะ เฉพาะของแต่ละสังคมในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้า คนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามรูปแบบ เดียวกัน ถือเป็น “มรดกแห่งสังคม” เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง จนเป็นวิถีของ สังคม

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล ซึ่งการปฏิสัมพันธ์กันนั้นคนสร้างความคิด ทศตนคติ ค่านิยม ความเชื่อเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกัน เมื่อการปฏิสัมพันธ์

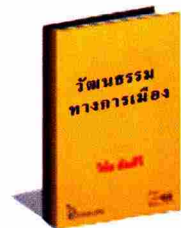

เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้เริ่มคิดอย่างเดียวกันเกี่ยวกับการกระทำนั้น ๆ จนเป็นแบบแผนที่บอกความหมายว่า “วัฒนธรรม” ได้เกิดขึ้นแล้ว จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า “วัฒนธรรม” คือ แบบแผนของชีวิต ของหมู่คณะ ที่ติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน

สำหรับคำว่า **วัฒนธรรมทางการเมือง** (Political Culture) ได้ใช้เป็นครั้งแรกในบทความที่ชื่อว่า “Comparative Political Systems” ซึ่งเขียนโดย **เกเบรียล อัลมอนต์** (Gabriel A. Almond) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบแผนของทัศนคติและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง หรือต่อระบบย่อยของระบบการเมือง และต่อบทบาททางการเมืองของบุคคล”

ต่อมา **เกเบรียล อัลมอนต์ และเพาเวลล์** (Gabriel A. Almond และ Bingham G. Powell) ได้ให้ความหมายเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผนทางทัศนคติหรือเป็นความรู้สึก หรือการอบรมที่แต่ละคนได้รับ อันจะทำให้การกระทำของแต่ละบุคคลมีความหมาย หรืออาจเรียกว่าเป็นความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของระบบการเมือง” โดย อัลมอนต์ ได้อธิบายความโน้มเอียงว่ามีอยู่ ๓ ด้านด้วยกัน ได้แก่

๑. ความโน้มเอียงด้านความรู้หรือการรับรู้ (Cognitive orientations) คือ ความรู้ความเข้าใจและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อระบบการเมือง

๒. ความโน้มเอียงด้านความรู้สึก (Affective orientations) คือ ความรู้สึกทางอารมณ์ที่ประชาชนมีต่อระบบการเมือง เช่น ชอบ - ไม่ชอบ พอใจ - ไม่พอใจ

๓. ความโน้มเอียงด้านการประเมินค่า (Evaluative orientations) คือ การใช้ดุลพินิจตัดสินใจให้ความเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมและปรากฏการณ์ทางการเมือง เช่น ตัดสินว่า ดี - ไม่ดี เป็นประโยชน์ - ไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งการตัดสินนี้จะใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง อารมณ์ความรู้สึกเข้ามาใช้ประกอบการตัดสินใจด้วย

ลูเซียน พาย (Lucien W. Pye) กล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมือง มี ๔ ความหมาย ได้แก่

๑. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความไว้วางใจหรือความไม่ไว้วางใจของบุคคลต่อบุคคลอื่น หรือต่อสถาบันทางการเมือง เช่น การมีความศรัทธา หรือความเชื่อมั่นต่อสถาบัน หรือต่อผู้นำทางการเมือง

๒. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับทัศนคติต่ออำนาจทางการเมือง ซึ่งจะสะท้อนถึงการยอมรับและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง หรือผู้นำกับประชาชนทั่วไป ซึ่งทัศนคตินี้ส่งผลโดยตรงที่จะทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือหรือต่อต้านอำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง

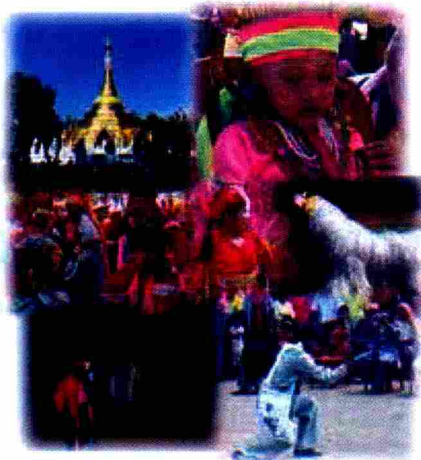
๓. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับเสรีภาพ และการควบคุมบังคับทางการเมือง กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมนั้น ให้การยอมรับหรือเคารพต่อเสรีภาพของประชาชนมากน้อยเพียงใด หรือมุ่งเน้นการใช้อำนาจบังคับเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

๔. วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความรักภักดี และยึดมั่นในสังคมการเมืองของบุคคล กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมือง ช่วยสร้างเอกลักษณ์ทางการเมืองให้แก่บุคคลในสังคมที่ยึดมั่นร่วมกัน และพร้อมที่จะต่อสู้ ปกป้องรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์นั้นให้คงอยู่ต่อไป อาจจะเป็นการยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือสละผลประโยชน์ระยะสั้นเพื่อผลประโยชน์ระยะยาว เป็นต้น

ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง คือ ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติที่บุคคลมีต่อระบบการเมืองการปกครองของตน และแสดงออกโดยการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองถูกกำหนดขึ้นหรือได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังทาง ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา โดยผ่านกระบวนการ อบรมหล่อหลอมของสังคมในระดับต่าง ๆ แล้วถ่ายทอดจากคนรุ่น หนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไปอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับสภาวะแวดล้อม ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมือง

ตามแนวคิดของ อัลมอนด์ (Almond) และ เวอร์บา (Verba) ได้แบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (The parochial political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเลย ไม่มีการรับรู้ ไม่มีความคิดเห็น และไม่ใส่ใจต่อระบบการเมือง ไม่คิดว่าตนเองมีความจำเป็นต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะไม่คิดว่าการเมืองระดับชาติจะกระทบกับตนเองได้ และไม่หวังว่าระบบการเมืองระดับชาติจะตอบสนองความต้องการของตนได้ สังคมที่อาจพบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ ก็คือ บรรดาสังคมเผ่าทั้งหลายในทวีปแอฟริกาหรือชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละเผ่าขาดความเชื่อมโยงกับการเมืองระดับชาติ ขาดโอกาสในการรับรู้และเข้าใจบทบาทของตนต่อระบบการเมือง แต่มีการรับรู้ที่ “แคบ” อยู่เฉพาะแต่กิจการในเผ่าของตน หรือในประเทศด้อยพัฒนา ที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและไร้การศึกษา จึงถูกปลุกฝังด้วยความเชื่อ ตั้งเดิมมาแต่โบราณว่าเรื่องการปกครองเป็นเรื่องของผู้ปกครอง ทำให้ ผู้ปกครองใช้อำนาจได้โดยไม่ถูกตรวจสอบจากประชาชน

๒. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (The subject political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไปแต่ไม่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตลอดทุกกระบวนการ และไม่มีความรู้สึกว่าตนเองมีความหมายหรืออิทธิพลต่อระบบการเมือง บุคคลเหล่านี้มักมีพฤติกรรมยอมรับอำนาจรัฐ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐด้วยความยินดีและชื่นชม ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าจะพบได้ในกลุ่มคนชั้นกลางในประเทศกำลังพัฒนา ที่ยังคงมีความเชื่อที่ฝังแน่นมาแต่เดิม อันเป็นอิทธิพลของสังคมเกษตรกรรมว่า อำนาจอรัฐเป็นของผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไปควรมีหน้าที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น

๓. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (The participant political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อควบคุม กำกับ และตรวจสอบให้ผู้ปกครองใช้อำนาจปกครองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะพบเห็นได้ในชนชั้นกลางส่วนใหญ่ของประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Country)

อย่างไรก็ตาม อัลมอนต์ (Almond) และ เวิร์บา (Verba) ได้อธิบายต่อไปว่า เป็นการยากที่จะชี้ให้เห็นว่า ในสังคมต่าง ๆ ประชาชนทั้งประเทศมีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะประชาชนในสังคมต่าง ๆ ยังคงมีความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งจะมีผลต่อความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของบุคคลเหล่านั้นด้วย อัลมอนต์ (Almond) และ เวิร์บา (Verba) จึงสรุปว่า ในสังคมต่าง ๆ ประชาชนจะมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม (Mixed political culture) ได้แก่

๑. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบผสมไพร่ฟ้า
(The parochial - subject culture) เป็นแบบที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงยอมรับอำนาจของผู้นำเผ่า หัวหน้าหมู่บ้านหรือเจ้าของที่ดิน แต่ประชาชนกำลังมีความผูกพันกับวัฒนธรรมการเมืองแบบค้ำแคบของท้องถิ่นน้อยลง และเริ่มมีความจงรักภักดีต่อระบบและสถาบันการเมืองส่วนกลางมากขึ้น ความสำนึกว่าตนเองเป็นพลังทางการเมืองอย่างหนึ่งยังคงมีน้อย จึงยังไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง ยังมีความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม แต่ไม่ยอมรับอำนาจเด็ดขาดของหัวหน้าเผ่าอย่างเคร่งครัด หมายอมรับกฎ ระเบียบของส่วนกลาง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ คือแบบที่ปรากฏมากในช่วงแรก ๆ ของการรวมท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นอาณาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยโบราณ

๒. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมมีส่วนร่วม
(The subject - participant culture) วัฒนธรรมการเมืองแบบนี้ประชาชนจะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ พวกที่มีความเข้าใจถึงบทบาท คิดว่าตนเองมีบทบาทและมีอิทธิพลที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีความรู้สึกไวต่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองทุกชนิด และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมทางการเมือง กับพวกที่ยังคงยอมรับในอำนาจของอภิสิทธิ์ชนทางการเมือง และมีความเฉื่อยชาทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏในยุโรปตะวันตก เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี และอิตาลี ในศตวรรษที่ ๑๙ ต้นศตวรรษที่ ๒๐ และประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศในปัจจุบัน ลักษณะสำคัญที่เป็นผลของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้คือ การสลับสับเปลี่ยนระหว่างรัฐบาลอำนาจนิยม กับรัฐบาลประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะคนในสังคม

เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่มีวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม แม้จะต้องการ การปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ในเมื่อคนส่วนใหญ่ยังคงมีวัฒนธรรม ทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ยังคงนิยมการปกครองแบบอำนาจนิยมอยู่ บรรดาผู้มีวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมจึงขาดความมั่นใจในความสำเร็จ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมแบบนี้มีผลทำให้เกิด ความไม่มั่นคงในโครงสร้างทางการเมือง

๓. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบผสมมีส่วนร่วม (The parochial - participant culture) เป็นรูปแบบที่เกิดอยู่ใน ประเทศเกิดใหม่ และเป็นปัญหาในการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวคือ ประชาชนในประเทศเหล่านี้ส่วนมากจะมีวัฒนธรรมทาง การเมืองแบบคับแคบ แต่จะถูกปลุกเร้าในเรื่องผลประโยชน์ทางเชื้อชาติ ศาสนา ทำให้เกิดความสนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อ คู้มครองประโยชน์เฉพาะกลุ่มของตนเอง การพยายามเข้ามีส่วนร่วม ทางการเมืองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองอาจนำไปสู่ความ ชัดแย้งทางการเมือง โดยกลุ่มชนหนึ่งอาจมีแนวคิดเอนเอียงไปทาง อำนาจนิยม ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งอาจเอนเอียงไปทางประชาธิปไตย ลักษณะความขัดแย้งนี้ทำให้โครงสร้างทางการเมืองไม่ขึ้นอยู่กับ รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

นอกจากนี้ Ethridge and Handelman แบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างกว้าง ๆ ออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (Democratic political culture) ประชาชนมีความใจกว้าง ยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน มีความอดทน อดกลั้นในสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย และแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยวิถีทางประชาธิปไตย เมื่อมีการเลือกตั้งก็ยอมรับในผลของการเลือกตั้ง แม้ฝ่ายตนพ่ายแพ้ก็ไม่มีการตีรวนเพื่อล้มเลิกการเลือกตั้งนั้นแต่อย่างใด

๒. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม (Authoritarian political culture) ประชาชนไม่มีความอดทน อดกลั้น ไม่ยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน เนื่องจากเน้นในเรื่องของความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นสำคัญ จึงเห็นว่า ความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายอาจก่อผลกระทบอันเลวร้ายหรือสร้างความวุ่นวายให้กับสังคมได้

ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นผลผลิตของความรู้ ความคิด และความเชื่อทางการเมืองที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคม หรือกระบวนการกล่อมเกลாதงการเมือง ซึ่งประกอบด้วยสถาบันหลักที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง และสถาบันสื่อมวลชน สถาบันสันตนาการบันเทิงคดีต่าง ๆ

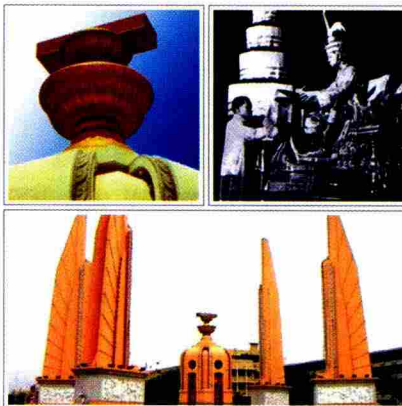

ซึ่งวัฒนธรรมจะมีอยู่เฉพาะสังคมมนุษย์เท่านั้น ไม่ว่าจะกลุ่มใดพวกใด ล้วนมีวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมจะสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมนุษย์ ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสำคัญ ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางการเมืองคือ ปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับระบบการปกครองของแต่ละรัฐและทำให้ระบบการเมืองของแต่ละรัฐดำรงคงอยู่ได้อย่างราบรื่น เพราะประชาชนจะให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับรัฐบาล โดยการเชื่อฟังคำสั่งและกฎหมายต่าง ๆ อันทำให้เกิดความมีระเบียบของสังคม

๒. วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นหรือริเริ่มให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้มักได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกและมักเกิดในหมู่ชนชั้นผู้นำของสังคม (elite) ซึ่งไม่พอใจสภาพการปกครองทางการเมืองที่ล้าหลังและด้อยประสิทธิภาพ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ จึงต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

องค์ประกอบของวัฒนธรรมทางการเมือง

สังคมในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันทั้งในทางคุณค่าและความรู้สึก แต่สิ่งเหล่านี้ผูกพันกันได้ด้วยความภักดีและความรู้สึกผูกพันกับสังคมในการพัฒนาทางการเมือง โดยสังคมจะต้องสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ที่มีองค์ประกอบ ดังนี้

ประการแรก ความไว้วางใจ ความไม่ไว้วางใจและความสงสัย วัฒนธรรมทางการเมืองจะถูกสร้างขึ้นในสังคมโดยพื้นฐานของความเชื่อ ความไว้วางใจต่อผู้ตามคือ ประชาชน หรือวัฒนธรรมทางการเมืองสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความไม่ไว้วางใจในตัวประชาชน ขณะเดียวกันความไว้วางใจของประชาชนต่อผู้ปกครอง และต่ออำนาจสูงสุดของประเทศก็เป็นสิ่งสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองเช่นกัน อุปสรรคในการพัฒนาทางการเมืองคือ ความไว้วางใจแบบไม่มีเหตุผลแบบความเชื่อของเด็กที่มีต่อผู้ปกครองประเทศ และต่ออำนาจทุกรูปแบบในการปกครองประเทศ ดังนั้น ความไม่ไว้วางใจและความสงสัยจึงเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่จะต้องสร้างขึ้นในสังคมที่ต้องการพัฒนาทางการเมืองเพื่อให้ผู้ปกครองประเทศใช้อำนาจอย่างมีเหตุมีผลยิ่งขึ้น

ประการที่สอง คือ การให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมของฝ่ายตรงข้าม โดยทั่วไปวัฒนธรรมทางการเมืองของทุกสังคมเกี่ยวข้องกับทัศนคติเรื่องอำนาจ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจเหนือกว่าและต่อยกกว่า ระหว่างผู้นำและผู้ตาม ในการพัฒนาทางการเมืองจึงจำเป็นที่จะต้องมีการมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ แต่ขณะเดียวกันผู้นำนั้นจะต้องให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมของฝ่ายตรงข้าม และจะต้องไม่แสวงหาอำนาจเพื่อคงไว้ซึ่งตำแหน่งทางการเมือง

ประการที่สาม องค์ประกอบวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เสรีภาพและการให้ความสำคัญของพลังฝ่ายตรงข้าม เพื่อเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในสังคมนั้น ๆ อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองในการพัฒนาทางการเมือง

ประการสุดท้าย ความรักดีและความผูกพันในสังคม โดยเฉพาะความผูกพันในครอบครัว กลุ่มสังคมเล็ก ๆ ขึ้นมาถึงความผูกพันของคนทั้งชาติ ประชาชนจะต้องมีแนวความคิดพ้นจากความแคบ ๆ เฉพาะกลุ่มของตนไปสู่แนวทางที่เห็นระบบการเมืองทั้งระบบที่เกี่ยวข้องกับประชาชน

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political culture) เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ที่เป็นรูปแบบของทัศนคติ (attitudes) และความโน้มเอียงในการเรียนรู้ของบุคคล (orientations) ที่มีต่อระบบการเมือง ต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบการเมือง และต่อบทบาทของตนเองในระบบการเมือง โดยวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยจะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมสูง นั่นคือ ประกอบด้วยผู้มี

ส่วนร่วมแท้จริง หรือผู้มีศักยภาพที่สามารถมีส่วนร่วมแท้จริงในระบบ การเมืองและมีความรู้เรื่องการเมืองดี อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมืองจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตทางการเมืองของคน เพราะทำให้คนมีทัศนคติและความเชื่อทางการเมืองตามวัฒนธรรมนั้น โดยจะแสดงออกมาให้เห็นได้ทางพฤติกรรมและบุคลิกภาพ ทั้งนี้ วิสุทธิ โปธิแทน ได้สรุปว่าวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย จะประกอบด้วย ดังนี้

๑. ความมีเหตุผล หมายความว่า การดำเนินชีวิตของนักประชาธิปไตยจะต้องใช้เหตุผลประกอบเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม หรือเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ เหตุผลที่นำมาใช้นั้นจะต้องพิจารณาถึงความสมเหตุสมผลเป็นสำคัญ กล่าวคือต้องเป็นเหตุผลที่มีพื้นฐานของข้อเท็จจริงรองรับ หากสิ่งนั้นเป็นเรื่องทางวัตถุหรือรูปธรรม และถ้าหากสิ่งนั้นเป็นนามธรรมก็ต้องสามารถแสดงความสมเหตุสมผลตามหลักตรรกศาสตร์ (ปรัชญาสาขาหนึ่งด้วยการหาคิดเหตุผลว่าจะสมเหตุสมผลหรือไม่) อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

๒. เคารพตนเคารพท่าน หรือการเคารพซึ่งกันและกัน คือ การเคารพในความเป็นคน หรือความเป็นมนุษย์โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ ไม่ดูถูกดูแคลนกันเพราะถ้อยศ ถ้อยศักดิ์ ถ้อยฐานะ ถ้อยชาติตระกูล ถ้อยชนชั้น และจะต้องเคารพในความสามารถของกันและกัน โดยนักประชาธิปไตยจะไม่ขัดขวางหรืออิจฉาริษยาผู้ที่มีความสามารถในทางสุจริต ให้มีโอกาสดำเนินการแสดงความสามารถ และพร้อมจะยกย่องชมเชย ซึ่งคนเราเมื่อมีความเคารพซึ่งกันและกันในทุกด้านมากขึ้น ก็จะเกิดความเชื่อถือกันมากขึ้นเท่านั้น และจะมีความรัก

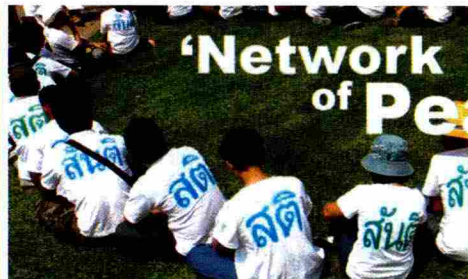

ความปรารถนาดีต่อกันตามมา ก่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีต่อกัน
ในสังคม สามารถรวมพลังในการสร้างสรรค์และแก้ปัญหาของสังคม
และประเทศชาติได้เป็นอย่างดี

๓. ความอดกลั้นในความแตกต่าง หมายถึง การยอมรับ
ความแตกต่างของกันและกันว่าเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ ทั้งใน
เรื่องความแตกต่างทางกายภาพและพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด
การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ตราบใดที่ความแตกต่างนั้นไม่ทำ
ความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ใด ผู้มีวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย
จะไม่กล่าวหาใครง่าย ๆ โดยไม่คิดใคร่ครวญให้รอบคอบเสียก่อน
ซึ่งการอดกลั้นในความแตกต่าง จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนเรามีความเคารพ
ซึ่งกันและกัน อันนำมาซึ่งการเห็นพ้องต้องกันที่จะไม่เห็นด้วยก็ได้
และสามารถสร้างเอกภาพในความแตกต่างของการอยู่ร่วมกันในสังคมได้

๔. ตกลงกันอย่างสันติวิธี หมายถึง การดำรงและดำเนินชีวิต
ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ถ้อยทีถ้อยอาศัย เอาใจเขามาใส่ใจเรา
ด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน ไม่มุ่งร้าย ไม่ริษยาอาฆาต หรือไม่ใช่
ความรุนแรงในการตัดสินปัญหาไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด เช่น ด่าทอ
ใช้กำลัง เป็นต้น ในขณะที่การถกเถียงคือ การแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง

วัฒนธรรมทางกาถง

และความคิดเห็นอย่างสุภาพด้วยเหตุผล เพื่อพยายามหาข้อสรุปที่น่าจะเป็นประโยชน์มากที่สุดกับทุกคนทุกฝ่าย การถกเถียงเป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งต่างกับการทะเลาะที่เป็นการมุ่งเอาชนะกันฝ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริง เหตุผล การทะเลาะเป็นการขาดการเคารพซึ่งกันและกัน และอาจจะมีการนำวิธีการทุกรูปแบบมาใช้เพื่อเอาชนะโดยไม่คำนึงว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือมีความยุติธรรมหรือไม่ วิธีการที่ใช้อาจมีแม้กระทั่งการใช้ความรุนแรงด้วยวาจาหรือความรุนแรงด้วยกำลังหรืออาวุธ

๕. รู้จักมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายความว่า ผู้มีวัฒนธรรมประชาธิปไตยจะต้องรู้จักที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยการกระทำอย่างสมเหตุสมผลตามหลักการประชาธิปไตย เพื่อให้ให้เกิดความถูกต้อง เหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่า

เป็นโทษ เช่น การมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ลงคะแนนแต่ละคนก็ต้องรู้จักเลือกโดยพิจารณาเปรียบเทียบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้สมัคร และพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัด ถ้าไม่ทราบก็ต้อง

พยายามแสวงหาข้อมูลมาเพื่อให้ทราบมากที่สุด แล้วลงคะแนนด้วยความรอบคอบเพื่อให้ได้ผู้ที่ดีที่สุด

๖. ไม่ลืมเรื่องสิทธิและหน้าที่ หมายความว่า ทุกคนในสังคมประชาธิปไตยต้องตระหนักว่าแต่ละคนต่างมีทั้งสิทธิและหน้าที่ตามหลักการของประชาธิปไตย สิทธิ คือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ หรือสิ่งที่คนแต่ละคนจะได้จากสังคม ซึ่งคนแต่ละคนจะต้องใช้สิทธิของตนเองให้เหมาะสมโดยไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น หน้าที่ คือ สิ่งที่คุณแต่ละคนจะต้องทำให้แก่สังคมและประเทศชาติ คนแต่ละคนก็ต้องทำหน้าที่ในฐานะต่าง ๆ ที่ตนเป็นอยู่ เช่น ในฐานะเป็นราษฎรของประเทศ ในฐานะเป็นสมาชิกชุมชน ในฐานะเป็นผู้ทำงานในหน่วยงาน เป็นต้น ทั้งนี้ คนทุกคนจะต้องคำนึงอยู่เสมอถึงความเหมาะสมในการเรียกร้องสิทธิ และการทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีความรับผิดชอบ อีกทั้งต้องมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ไม่ใช่สู้ตามกติกาสันตวิธีไม่ได้ แล้วก็ใช้ความรุนแรงเอาชนะแล้วสร้างกติกาสังคมขึ้นมาเอง โดยไม่คำนึงถึงเสียงประชาชนส่วนใหญ่ว่าแท้จริงแล้วเขาต้องการหรือไม่ นอกจากนี้ สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในเรื่องการตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองและของผู้อื่นนั้นคือ การตระหนักถึงความมีระเบียบวินัยของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนมักมองข้าม การมีระเบียบวินัยของตนเองเป็นเรื่องสำคัญของการปกครองตนเอง คนเราจะปกครองตนเองได้จะต้องมีระเบียบวินัยมากพอสมควร เพื่อเป็นการควบคุมตัวเองให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการโดยไม่ให้ใครคนอื่นมาอ้างเหตุว่าเราปกครองตนเองไม่เป็น แล้วเข้ามาควบคุมเราหรือปกครองเรา โดยเราไม่เรียกร้องหรือไม่ยินยอม เพราะการปกครองตนเองร่วมกัน

ของประชาชนตามแนวคิดประชาธิปไตยนั้น ประชาชนแต่ละคนที่รวมกันเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจะต้องแสดงศักยภาพของตนว่า “ตนปกครองตนเองเป็น”

๗. ทำดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หมายถึง การที่แต่ละคนคิดและทำตนให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เมื่อส่วนรวมได้ประโยชน์คนแต่ละคนก็ได้ประโยชน์ด้วย เพราะคนแต่ละคนเป็นองค์ประกอบของคนทั้งหมด ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าคนแต่ละคนจะแสวงประโยชน์ส่วนตัวไม่ได้ คนแต่ละคนย่อมแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวได้เสมอตราบใดที่ประโยชน์ส่วนตัวหรือการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวนั้นไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหายหรือเดือดร้อน อย่างไรก็ตาม ถ้าแต่ละคนแต่ละกลุ่มคิดถึงแต่เรื่องผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง จนทำให้ประโยชน์ส่วนรวมเสียหาย หรือประโยชน์ผู้อื่นเสียหายอย่างไม่ยุติธรรมแล้ว สังคมย่อมไม่อาจสงบสุขได้เพราะอาจเกิดการขัดแย้งรุนแรงเกี่ยวกับการจัดสรรประโยชน์ เพราะฉะนั้น ในสังคมประชาธิปไตยจึงมีหลักยึดถือว่าหากมีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์แล้ว ผลประโยชน์ส่วนรวมย่อมมาก่อนเสมอ เพราะผลประโยชน์ส่วนรวมคือ ผลประโยชน์ที่ทุกคนต่างได้รับนั่นเอง

๘. มีอุดมการณ์ร่วมคือ แน่วแน่ วัฒนธรรมประชาธิปไตย ในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า การจะสร้าง พัฒนา และธำรงรักษาความเป็น ประชาธิปไตยของประเทศให้อยู่ในระดับสูงได้นั้น คนส่วนใหญ่ ในประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ผู้นำ” ในระดับต่าง ๆ ของสังคม ต้องรู้จักและเข้าใจสาระสำคัญของประชาธิปไตย และมีความต้องการ ประชาธิปไตยด้วย

๙. เห็นแก่ประเทศชาติ หรือมีความรักชาติ หมายความว่า การที่คนเรามีความสำนึกในความเป็นชาติของตน มีจิตสำนึกของความเป็น ชาตินิยม มีความรักและภูมิใจในประเทศชาติของตน ต้องการให้ ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง ราษฎรพลเมืองมีความสันติสุข ร่วมกัน ทำนุบำรุงสิ่งที่ดีอยู่แล้ว และสร้างสิ่งดีที่ขาดแคลนขึ้นมาใหม่ ขจัดสิ่งที่ไม่ดีงาม ซึ่งขวางกั้นความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองให้หมดไปหรือ ลดน้อยลงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นการรู้จักแบ่งแยกส่วนดีส่วนไม่ดี โดยแก้ไขส่วนที่ไม่ดีพร้อมกับเสริมสร้างส่วนที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น โดยไม่มีความจำเป็นต้องมุ่งร้ายหรือรุกรานใครหรือประเทศใด

๑๐. พัฒนาความรู้ความสามารถของตน หมายความว่า คนที่มีคุณภาพที่จะสามารถช่วยสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้นั้นจะต้องพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง และของกันและกันอยู่เสมอ ให้อำนาจทันการเปลี่ยนแปลงของโลก คนเราเมื่อเชื่อว่าตนเองมีความรู้ความสามารถก็จะมีความมั่นใจในตัวเอง และเชื่อมั่นในการกระทำของตัวเอง คนที่มีความมั่นใจในตัวเองย่อมมีโอกาที่จะทำการสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จได้มากกว่าคนที่ไม่มี ความมั่นใจในตัวเอง

อิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีผลต่อคนในสังคม

วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นลักษณะส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสังคม จะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เพราะความรู้สึกริเริ่มคิดของมนุษย์ย่อมมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของคนเรามาก และเมื่อคนเรามีความรู้สึกริเริ่มคิดอยู่อย่างใด ก็มักจะมีความโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นความโน้มเอียงในอันที่จะเกิดพฤติกรรม แต่พฤติกรรมจะเกิดขึ้นได้นั้น เป็นเรื่องที่ยังไม่สามารถพูดได้จากการพิจารณาวัฒนธรรมทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว พฤติกรรมจะเกิดหรือไม่เกิดขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ดังนี้

๑. มีผลต่อวิธีการที่บุคคลจะตอบโต้ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระบบการปกครอง เช่น เมื่อเกิดรัฐประหารขึ้นในประเทศหนึ่ง อาจจะพบว่าบางประเทศคนในชาติจะรวมกำลังกันต่อต้าน แต่ในบางประเทศจะพบว่าคนในชาติให้การสนับสนุน

๒. มีอิทธิพลโดยตรงต่อเป้าหมายของการแสดงพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล

๓. เป็นเครื่องบ่งบอกถึงวิธีการที่แต่ละคนจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิถีทางการเมือง

๔. เป็นเครื่องบ่งบอกถึงปทัสสถาน (แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ) ของบุคคลที่จะมีส่วนกำหนดวิธีการที่ใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมือง

๕. เป็นเครื่องบอกให้รู้ถึงตำแหน่งที่มีอิทธิพลและพลังอำนาจทางการเมืองของแต่ละกลุ่มหรือบุคคล ทำให้รู้ว่าในเรื่องหนึ่งเรื่องใดนั้นเราควรจะต้องติดต่อกับใคร และรู้ว่าใครมีอิทธิพลเหนือใคร

๖. ทำให้ทราบว่าหากต้องการติดต่อในเรื่องทางการเมือง ผู้ติดต่อก็จะต้องกล่าวถึงอะไรและพอจะประเมินได้ว่าผลของการกล่าวถึงนั้นจะออกมาอย่างไร

๗. ข้อพึงระวังคือ แม้จะมีโครงสร้างทางการเมืองที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีพรรคการเมืองและมีรัฐสภา แต่หากวัฒนธรรมทางการเมืองต่างกัน ก็จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันการเมืองต่างกันไป จนอาจประสบความล้มเหลวได้ในที่สุด

ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เริ่มต้นด้วยการส่งเสริมเผยแพร่ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ จนกระทั่งเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา ในคุณค่าของประชาธิปไตยว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน โดยวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จะมีลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้

๑. คนส่วนใหญ่ในสังคม จะต้องมึจิตใจสนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีหลักการที่ถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เพราะยึดมั่นในความสำคัญ ความเสมอภาค และเสรีภาพของบุคคล มีวิธีการให้ประชาชนได้ใช้อำนาจดังกล่าว โดยมีข้อกำหนดต่าง ๆ ให้เกิดการใช้อำนาจ เช่น รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง รวมทั้งวัตถุประสงค์ในการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน

๒. ผู้นำและประชาชน จะต้องยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล จะต้องมีความเชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคล รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นในการพูด ในการแสดงความคิดเห็น และในการแสดงออก แม้ว่าสิ่งนั้นจะขัดแย้งหรือคัดค้านกับความคิดเห็นหรือรสนิยมของตนก็ตาม คนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องยอมรับหรือมีความอดทนอดกลั้นในเรื่องความแตกต่างของการประพฤติปฏิบัติของผู้อื่น ตราบใดที่บุคคลผู้นั้นไม่ละเมิดศีลธรรมหรือสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ทั้งนี้ เพราะคนเราย่อมมีผลประโยชน์ ความเชื่อ และเหตุผลต่าง ๆ กัน

๓. คนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องเคารพในกติกากของการปกครองแบบนั้น คือ ใช้วิธีตัดสินปัญหาด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องมีการปฏิบัติตามจากทุกฝ่าย ขณะเดียวกันก็ให้ความคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าการแก้ปัญหานั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนรวม และให้เป็นไปตามหลักที่ว่า แต่ละคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน ส่วนบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับเสียงข้างมาก จะถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือจะขจัดออกนอกสังคมไม่ได้ เช่น จะห้ามการวิพากษ์วิจารณ์ของฝ่ายนั้นไม่ได้ ยิ่งกว่านั้น กติกาของการปกครองแบบนี้ ยังรวมถึงการปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรม การยึดถือระเบียบวิธีการตามกฎหมาย และการเคารพสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยยุติธรรมอีกด้วย

๔. คนที่จิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องสนใจในการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมือง และการปกครองโดยติดตามข่าวสารของบ้านเมือง พุดคุยถึงปัญหาของบ้านเมืองกับผู้อื่นในทางสร้างสรรค์ และพยายามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือการกำหนดนโยบายของทางราชการ เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติ เป็นต้น ซึ่งการมีส่วนร่วมเป็นการกระทำที่มุ่งหวังผลกระทบต่อ การตัดสินใจของผู้ใช้อำนาจทางการเมือง หรือต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในทิศทางที่ประชาชนต้องการ

๕. คนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นตนเอง หน้าที่พลเมืองที่กล่าวถึงนั้น ได้แก่ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่ดี การปฏิบัติตามกฎหมาย การเสียภาษี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น นอกจากนี้ จะต้องมีเชื่อมั่นว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของตนจะได้ผล

๖. คนที่จิตใจแบบประชาธิปไตย จะต้องมองโลกในแง่ดี สิ่งนี้นับว่ามีความจำเป็นต่อความสำเร็จของการปกครองแบบประชาธิปไตยอยู่น้อย เพราะการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจกัน แม้จะมีความขัดแย้งกันอยู่บ้างก็ตาม ความสำเร็จในการดำเนินงานของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ส่วนหนึ่งย่อมต้องอาศัยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะต้องมีเชื่อมั่นว่าการปกครองแบบประชาธิปไตย จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้ดีกว่าการปกครองแบบอื่น ทั้งฝ่ายผู้นำและฝ่ายประชาชน จะต้องมีความเชื่อว่า คนเราจะปกครองตัวเองได้ การมองโลกในแง่ดี ย่อมช่วยให้มนุษย์มีความหวังได้ว่า เรามีความสามารถที่จะเอาชนะสิ่งแวดล้อมและฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหลายไปได้ ด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมักจะจะเป็นไปอย่างเชื่องช้า แต่มีความมั่นใจได้

๗. คนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องรู้จักการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อการใช้อำนาจหน้าที่ และการปฏิบัติงานของทางราชการ เพราะถ้าปล่อยให้

ทำอะไรได้โดยไม่มี การคัดค้าน ควบคุม ตรวจสอบ หรือเหนี่ยวรั้งไว้ อาจทำให้ฝ่ายนั้นหลงในอำนาจปฏิบัติตามอำเภอใจ ก็อาจจะเกิดความผิดพลาดขึ้นได้โดยง่าย ในประเทศที่เป็นเผด็จการคนส่วนมาก มักจะมอบความไว้วางใจให้แก่ผู้มีอำนาจ โดยปราศจากการโต้แย้ง หรือการวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ

๘. คนส่วนใหญ่จะต้องไม่มีจิตใจเป็นแบบอำนาจนิยม การมีจิตใจแบบอำนาจนิยมคือ การมอบความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ อ่อนน้อมจำนนต่อผู้มีอำนาจ นิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย ไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล ไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น ในการใช้สิทธิเสรีภาพของเขา และการยึดมั่นในค่านิยมแบบดั้งเดิม ย่อมเป็นการยากที่การปกครองแบบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จ สำหรับการมีจิตใจแบบประชาธิปไตยคือ การสนับสนุนหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย เศรษฐกิจในศักราช ความเสมอภาคและเสรีภาพของบุคคล สนใจการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง สำนึกในหน้าที่พลเมือง มองสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ในแง่ดี รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ และไม่มีจิตใจเป็นแบบอำนาจนิยม ทั้งนี้ การมีจิตใจแบบประชาธิปไตยจึงขึ้นอยู่กับการศึกษาที่สถาบันต่าง ๆ ในสังคมได้ถ่ายทอดหรืออบรม หล่อหลอม กลุ่มมเกลลา จิตใจให้เป็นแบบนั้น สถาบันที่กล่าวถึง เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สถานที่ทำงาน สื่อมวลชน และระบบการเมืองของสังคม เป็นต้น

ความสัมพันธ์การกลมกลืนทางการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ และถ่ายทอดได้ หมายความว่า ต้องมีวิธีการที่จะทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมได้ วิธีการดังกล่าวก็คือ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการทางสังคมกับจิตวิทยา ที่มีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเริ่มต้นตั้งแต่บุคคลเกิดมา ตัวแทนของสังคมที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลา ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถานศึกษา ศาสนา ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่จะทำใ้บุคคลได้ทราบถึงคุณธรรม คุณค่า อุดมคติที่สังคมยึดมั่น ได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้อยู่ในสังคม ตลอดจน

ยึดมั่นในหลักศีลธรรมของสังคม และพร้อมที่จะใช้ชีวิตในแนวทางที่สังคมต้องการ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเกิดขึ้นทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) คือ กระบวนการอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เรียนรู้สถานภาพและบทบาทที่สังคมคาดหวัง เป็นกระบวนการที่จะต้องประสบตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อันจะทำให้บุคคลนั้นได้มีแบบแผนของความประพฤติที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่ม และสามารถดำรงอยู่ร่วมกับกลุ่มได้อย่างเป็นระเบียบ

ในเมื่อวัฒนธรรมทางสังคม สามารถเรียนรู้และถ่ายทอดโดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ดังนั้น การเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองก็สามารถทำได้โดย “การกล่อมเกลาทางการเมือง” (Political Socialization) หรือเรียกว่า การเรียนรู้ทางการเมือง กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้ ถือได้ว่าเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับมนุษย์ กล่าวคือเป็นตัวดึงเอาวัฒนธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ หรือเป็นการขัดเกลาทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง

Kenneth P. Langton ได้ให้นิยามของการกล่อมเกลาทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรมและอุปนิสัยในทางที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยผ่านทางสื่อกลางต่าง ๆ ของสังคม สื่อกลางเหล่านี้รวมถึง สิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนฝูง โรงเรียน สมาคมผู้ใหญ่ และสื่อสารมวลชนต่าง ๆ

การกล่อมเกลาก่อนหรือการเรียนรู้ทางการเมือง สามารถกระทำ
ได้ ๒ แนวทางหลัก ดังนี้

๑. การกล่อมเกลาก่อนหรือการเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งอาจแบ่ง
ย่อยออกได้เป็น ๓ แบบด้วยกัน คือ

๑.๑ การถ่ายโอนระหว่างบุคคล (Interpersonal
Transference)

๑.๒ การฝึกหัดอบรม (Apprenticeship)

๑.๓ ระบบความเชื่อ

๒. การกล่อมเกลาก่อนหรือการเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางตรง อาจแบ่งออก
เป็น ๔ รูปแบบด้วยกัน คือ

๒.๑ การเลียนแบบ

๒.๒ การเรียนรู้โดยการคาดการณ์ล่วงหน้า
(Anticipatory Socialization)

๒.๓ การศึกษาทางการเมือง หมายถึง วิธีการเรียนรู้
การเมืองอย่างตรงไปตรงมา มีองค์กรหรือสถาบัน เช่น ครอบครัว
โรงเรียน หน่วยงานของรัฐ หรือพรรคการเมืองเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนวิธีการนั้น
แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

๒.๔ ประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรง

กล่าวโดยสรุปการกล่อมเกลาก่อนหรือการเรียนรู้ทางการเมือง เป็นกระบวนการ
การเรียนรู้ทางการเมืองรูปแบบหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพของ
การเรียนรู้ การสืบทอด เข้าใจ ตระหนัก อันนำไปสู่การสร้างเสริม
และแสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันเหมาะสมตามวิถีประชาธิปไตย

การกล่อมเกลาริเรียนรู้ทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับการกล่อมเกลาริเรียนรู้ทางวัฒนธรรมสังคม โดยจะมีการวางแผนและกระทำอย่างตั้งใจ เป็นการพยายามกล่อมเกลาริเรียนรู้โดยสถาบันการศึกษา และหน่วยงานของรัฐ เช่น การสอนให้นักเรียนรู้จักตัวเองว่าเป็นคนชาติใด รู้จักสัญลักษณ์ซึ่งเป็นตัวแทนชาติ (ธงชาติ เพลงชาติ พระบรมฉายาลักษณ์)

การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยผ่านกระบวนการจัดการศึกษา

กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เพราะสังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตยประกอบด้วยเงื่อนไขพื้นฐานคือ การมีประชาชนที่มีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน และที่สำคัญประชาชนเหล่านั้นจะต้องมีสำนึกในความเท่าเทียมกัน (Sense of equality) ในสิทธิระหว่างปัจเจกบุคคล (บุคคลแต่ละคน) ภายใต้อำนาจพลเมืองของรัฐ (Citizenship) ในหลักการเสรีประชาธิปไตย โดยมีเป้าหมายปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของรัฐ พลเมืองย่อมได้รับการรับรองสิทธิจากรัฐอย่างเท่าเทียมกันใน ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑. สิทธิพื้นฐานของพลเมือง (Civil rights) ซึ่งประกอบด้วยสิทธิในการได้รับความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิครอบครองทรัพย์สิน หรือสิทธิในการทำสัญญา

วัฒนธรรมทางการเมือง

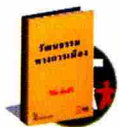

๒. สิทธิทางการเมือง (Political rights) ได้แก่ สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง สิทธิการรวมกลุ่มสมาคมหรือพรรคการเมือง เป็นต้น

๓. สิทธิทางสังคม (Social rights) ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น สวัสดิการการรักษาพยาบาล การศึกษาขั้นพื้นฐาน สิทธิในการประกอบอาชีพ และการประกันสังคม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การได้รับการรับรองสิทธิดังกล่าวของพลเมืองจำเป็นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการมีพันธะหน้าที่ที่พลเมืองต้องปฏิบัติต่อรัฐด้วยเช่นกัน นั่นคือ หน้าที่ในการเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร การมีความภักดีต่อรัฐ ตลอดจนการมีความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เช่น การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น ทั้งนี้ พันธะหน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “คุณธรรมของพลเมือง” หรือความสำนึกในความเป็นสมาชิกของรัฐและตระหนักในพันธะหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงปฏิบัติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนการเมือง จึงนับเป็นคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญที่แสดงถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม สภาพความเป็นจริง คุณธรรมของพลเมืองไม่สามารถจะพัฒนาขึ้นเองได้โดยธรรมชาติ จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในหมู่พลเมือง เช่นเดียวกับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในสิทธิของพลเมือง

สำหรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (Democratic values) มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองใน ๒ ลักษณะ ก็คือ ด้านหนึ่งเชื่อว่าความไม่มั่งคั่ง ในการเป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากการเรียนรู้ผ่านการพัฒนาสถาบันการเมือง เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา รัฐบาล รวมถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างระยะยาว อันเป็นผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมสู่ความเป็นสมัยใหม่ แต่อีกด้านหนึ่งเห็นว่า ความเป็นประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้จากปัจจัยระยะสั้น ผ่านกระบวนการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านกลุ่มทางสังคม และ กลุ่มทางการเมืองในชุมชน

ทั้งนี้ การเสริมสร้างวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถเกิดขึ้นได้ โดยกระบวนการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง (Civic education) สองแนวทาง คือ

แนวทางแรก กระบวนการที่เป็นทางการ เช่น ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทั้งในและนอกระบบเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง

แนวทางที่สอง กระบวนการที่ไม่เป็นทางการ เช่น การรวมกลุ่มอย่างสมัครใจ (Voluntary associations) และการสร้างเสริมปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งจะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมในวิถีสาธารณะ และปลูกฝัง “ความผูกพันกับชุมชน” (Community attachment) หรือความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและชุมชน (Group identity) ได้อย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งการพัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม เนื่องจากความรู้สึกว่าตนเป็น

ส่วนหนึ่งของชุมชนจะทำให้คนเกิดความรู้สึกผูกพันและต้องการมีส่วนร่วมในวิถีพลเมือง (Civic life) อย่างกระตือรือร้น ตัวชี้วัดความสำเร็จของการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบด้วย

๑. ประชาชนมีความรู้ทางการเมือง

๒. ประชาชนมีทักษะในการเป็นพลเมือง เช่น ยอมรับในความแตกต่าง

๓. ประชาชนมีความไว้วางใจในสังคมและสถาบันทางการเมือง ตัวชี้วัดเหล่านี้คือ เป้าหมายหลักของการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง

จากที่กล่าวข้างต้นกระบวนการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นมีสองแนวทาง ทั้งนี้ จะขอก้าวในแนวทางแรกคือ การเสริมสร้างกระบวนการจัดการศึกษาในระบบ และนอกระบบ แต่พอสังเขป ดังนี้

การเสริมสร้างวัฒนธรรมผ่านกระบวนการจัดการศึกษาในระบบ

การศึกษาในระบบเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจและการปลูกฝังบ่มเพาะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งนี้ เพราะกระบวนการศึกษาในระบบสามารถเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยภาคทฤษฎี การศึกษาในระบบสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาหรืออุดมการณ์ของประชาธิปไตย หลักการของระบอบประชาธิปไตย

ตลอดจนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ในขณะที่เดียวกันยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีโอกาสฝึกปฏิบัติวิถีประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ เช่น ชมรมยุวชนนักประชาธิปไตย ชมรมไต่वाที่ หรือ แม้แต่การจัดการเลือกตั้งประธานนักเรียน และคณะกรรมการนักเรียน ทั้งนี้ เพื่อหล่อหลอมให้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณค่าของประชาธิปไตย ซึ่งจะ พัฒนาไปสู่ความเชื่อมั่นและถือปฏิบัติอย่างเป็นแบบแผน จนกลายเป็น ผู้มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย สำหรับรายละเอียด ของเนื้อหาที่สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนได้ศึกษา ได้แก่

๑. พลเมืองดี ศึกษาบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและ การปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตย สถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ในฐานะพลเมืองดี

๒. การเมืองการปกครอง ศึกษาการใช้อำนาจอธิปไตย นการเมืองการปกครองประเทศ และสถาบันการเมือง

๓. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ศึกษาการมีส่วนร่วม
ในกิจกรรมการเมืองการปกครองตามกระบวนการประชาธิปไตย

๔. กฎหมาย คีกรษารัฐธรรมนูญ สิทธิมนุษยชน และ
กฎหมายในชีวิตประจำวัน

๕. ประเพณี วัฒนธรรม ศึกษาโครงสร้างทางสังคม ลักษณะ
สังคมไทย บรรทัดฐาน วัฒนธรรม และการยอมรับความหลากหลาย
ของวัฒนธรรม

นอกจากนี้ “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้” ที่ผู้สอน
จะต้องปฏิรูปวิธีการเรียนการสอนของทั้งผู้สอนเองและของผู้เรียน ให้มี
แนวทางที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากยิ่งขึ้น ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าคิด
วิเคราะห์ (Analysis) สังเคราะห์ (Synthesis) แสดงความคิดเห็น
รู้จักการค้นคว้าเพิ่มเติมนอกห้องเรียน ตลอดจนฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม
(Team work) การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการนำเสนอผลงาน
(Presentation) มากกว่าการให้เนื้อหาสาระของบทเรียนแก่ผู้เรียนทางเดียว
ซึ่งการจัดการศึกษาให้นักเรียน คือ การเตรียมตัวนักเรียนให้สามารถ
ออกไปใช้ชีวิตในโลกได้ด้วยความราบรื่น โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม
ในการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนตามสมควรอย่างเหมาะสม

การเสริมสร้างวัฒนธรรมผ่านกระบวนการศึกษาระบบ

สำหรับสังคมที่ประชาชนมีโอกาสศึกษาอยู่ในโรงเรียน มีจำนวนน้อย หรืออาจมีโอกาสศึกษาเฉพาะในระดับต่ำ เช่น ระดับ ประถมศึกษาเท่านั้น ทำให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบการศึกษา ขาดโอกาสที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของระบอบ

ประชาธิปไตย วิธีชีวิตจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิม ที่ปลูกฝังถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็น วัฒนธรรมแบบอำนาจนิยม คือการยอมรับอำนาจของผู้ปกครองโดย ไม่ได้แย่ง และถือว่าวิถีการดำรงชีวิตของตนเป็นผลมาจากชาติก่อน โดยยอมรับว่าประชาชนมีฐานะต่ำต้อยในทางสังคม มีหน้าที่จะต้องเคารพ ปกครอง ภายใต้วิถีแห่งวัฒนธรรมดังกล่าวทำให้ประชาชนไม่เข้าใจถึง คุณค่าของระบอบประชาธิปไตย ถึงแม้จะมีโอกาสได้รับการปกครอง nderบอบประชาธิปไตย ก็มักจะตกเป็นเหยื่อของผู้แสวงหาผลประโยชน์ วนตน ดังนั้น แนวทางในการแก้ไขเพื่อเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

ทางการเมืองของประชาชนแบบอำนาจนิยมให้เป็นประชาธิปไตย จึงมุ่งเน้นที่การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนส่วนใหญ่ ที่อยู่นอกกระบวนการศึกษาให้เกิดความศรัทธา เชื่อมั่นและยึดถือเป็น แนวปฏิบัติแทนความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งสามารถทำได้โดยการจัดโครงการ รมณรงค์เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจต่อคุณค่าของประชาธิปไตย ที่เข้าถึงประชาชนโดยตรงและผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจว่า ประชาชนนอกระบบการศึกษาจะได้รับความรู้ความเข้าใจ และ ตระหนักในคุณค่าของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งการจัดโครงการ รมณรงค์เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย จะต้องมุ่งเน้น ให้เป็นรายการที่น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อหน่าย ต้องทำเรื่องของการ เมืองการปกครองที่ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวให้เป็นเรื่อง ใกล้ตัว ไม่น้อยไปกว่าเรื่องปากท้อง ต้องสามารถกระตุ้นให้ประชาชน ทุกเพศทุกวัยสนใจรับฟัง และร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

ทั้งนี้ นอกจากการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง แบบประชาธิปไตยผ่านกระบวนการจัดการศึกษาแล้ว ยังมีการเสริมสร้าง การเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ผ่านสถาบัน สังคมต่าง ๆ อีก อาทิ

สถาบันครอบครัว

ครอบครัวนับเป็นสถาบันเบื้องต้น ที่สำคัญของครอบครัว คือ การอบรมหล่อหลอม กล่อมเกลาหรือการปลูกฝังจิตใจให้แก่เด็ก ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลมากต่อการสร้างบุคลิกภาพเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ประชาธิปไตยในครอบครัวจะเริ่มต้นได้จากการที่ทุกคนยอมรับ

ในฐานะและหน้าที่ของกันและกัน บิดาเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่เลี้ยงดูครอบครัวให้มีความสุข มารดาเป็นแม่บ้านรับผิดชอบความเรียบร้อยภายในบ้าน สำหรับลูก ๆ มีหน้าที่ประพฤติตนเป็นลูกที่ดี เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา นอกจากนี้ ทุกคนจะต้องมีวินัย ประพฤติตนอยู่ในกรอบ หรือกติกาของครอบครัว เคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน รู้จักรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน มีการปรึกษาหารือกัน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและรับผิดชอบในการกระทำของตน และในขณะเดียวกันแต่ละคนต้องรู้จักควบคุมหรือปกครองตนเอง ที่สำคัญบิดามารดาควรยึดมั่นอยู่ในความยุติธรรม และส่งเสริม

ให้แต่ละคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเป็นกันเอง รวมทั้งส่งเสริมให้ทุกคนมีความเชื่อมั่นในตนเอง มากกว่าเน้นในเรื่องการเคารพเชื่อฟังคำสั่งแต่อย่างเดียว

สถาบันศาสนา

ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมอันเป็นแบบวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่คนส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธมาโดยตลอด เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรม

ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และมีความสืบเนื่องต่อกันมาตั้งแต่อดีต ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้พุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยมีบทบาทที่สำคัญมาก และได้กลายเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นหลักของสังคมไทย ในปัจจุบัน ศาสนาเป็นสถาบันที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และศีลธรรม เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางของชุมชนหรือสังคม ใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ประเพณีและพิธีกรรมปลูกฝังคตินิยมในการดำเนินชีวิต อิทธิพลทางด้านคำสอนของศาสนาพุทธที่เกี่ยวกับกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือหลักการของพุทธศาสนาที่ว่า “ละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส” มีอิทธิพลในการกำหนดความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์ของคนไทยอยู่ไม่น้อย ในแง่ที่ว่าทำให้คนไทยมีระดับความอดกลั้น และอดทนต่อการเผชิญกับความทุกข์ยากและปัญหาต่าง ๆ ได้สูง เพราะเชื่อว่าวันข้างหน้าหรือชาติหน้าคงจะดีขึ้น โดยวันนี้หรือชาตินี้ที่ต้องทุกข์ยากก็เพราะผลกรรมที่ไม่ดีในชาติก่อน ส่วนในด้านวัฒนธรรมความเชื่อแบบดั้งเดิมในแง่

วัฒนธรรมทางกึ่งเมือง

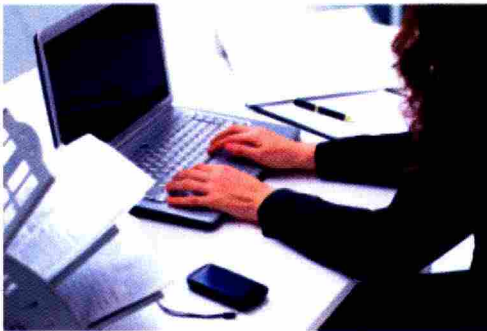

ของความเชื่อในสิ่งลึกลับ ภูตผีปีศาจ วิญญาณ ก็ยังคงมีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบและลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยให้เป็นแบบดั้งเดิมอีกด้วย มรดกตกทอดจากอดีตที่เกี่ยวกับอิทธิพลพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม จึงสามารถเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับกระบวนการทางการเมืองที่เป็นอยู่ของสังคมการเมืองไทย กล่าวคือ การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ทำให้คนไทยมีลักษณะของการยอมรับอำนาจแฝงอยู่ จึงมีส่วนทำให้การเมืองการปกครองของไทยไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริงได้

สถานที่ทำงาน

สถานที่ทำงาน จัดทำเป็นการรวมกลุ่มทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนสังคมย่อย ๆ ของแต่ละคน จึงน่าจะเกิดบรรยากาศแบบประชาธิปไตยในที่ทำงานได้ การมีหัวหน้างานและผู้ร่วมงานที่มีจิตใจแบบประชาธิปไตยย่อมจะช่วยให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดสามัคคีธรรมในการทำงาน และก่อให้เกิดความพอใจของผู้ร่วมงานทุก ๆ คน ประชาธิปไตย

ในที่ทำงาน ย่อมเกิดจากการที่แต่ละคนต่างเคารพในศักดิ์ศรี ความเสมอภาค เสรีภาพของบุคคลโดยไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ถือว่าทุกคนเป็นเพื่อนร่วมงาน เคารพในสิทธิและหน้าที่ของกัน และกัน แต่ละคนย่อมเป็นผู้รู้จักรับฟังความเห็นของกันและกัน และ ทุกคนย่อมเคารพในระเบียบข้อบังคับของหน่วยงาน การทำงานเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานย่อมจะต้องมีการประชุมปรึกษาหารือกัน ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนโยบาย วางแผนงาน หรือตัดสินใจ ในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นมา การประชุมหารือกัน ควรจะมีการแสดง ความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ หรือคัดค้านอย่างเป็นกันเอง มีความอดกลั้น รับฟังความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ ที่สำคัญส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วม รับผิดชอบในการงานของส่วนรวมและของตนเอง

สถาบันสื่อมวลชน

สื่อมวลชนทุกแขนง ไม่ว่าจะป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่ออื่น ๆ ล้วนมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาวัฒนธรรม ทางการเมือง โดยหลักการแล้ว สื่อมวลชนจะต้องยึดมั่นในจรรยาบรรณ

ของตนเอง ในการเสนอข่าวสารและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจต่าง ๆ อย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม และถ้าเป็นข่าวสารทางด้านการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการบริหารประเทศ การเสนอข่าว หรือบทความต่าง ๆ จะต้องเสนออย่างตรงไปตรงมา ไม่มีอคติใด ๆ แอบแฝงและที่สำคัญคือ ต้องส่งเสริมผู้มีคุณธรรมทางการเมือง และขณะเดียวกันก็ต้องวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา หรืออาจจะต้องดำเนินคดีประณามผู้ที่มีพฤติกรรมทำลายวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยตามควรแก่โอกาส เช่น การโฆษณาชักชวนให้ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

บทสรุป

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบของความคิด ทักษะคติ ความเชื่อ และความโน้มเอียงในการเรียนรู้ของบุคคล วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นเสมือนแนวทางของพฤติกรรมในการเสริมพลังให้ประชาชนได้ยึดถือปฏิบัติในฐานะที่เป็นสมาชิกของระบบการเมือง อีกทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับระบบการปกครอง และทำให้ระบบการเมืองการปกครองของประเทศดำรงคงอยู่ได้อย่างราบรื่น โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้และเสริมสร้างให้ประชาชนเกิดความสำนึกในการเป็นสมาชิกของประเทศ และตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ตามหลักของประชาธิปไตย ดังนั้น พื้นฐานประการแรกของการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ก็คือ การจัดระบบการศึกษาที่ดีให้กับประชาชน โดยมุ่งเน้นปลูกฝังความรู้เรื่องประชาธิปไตยที่ถูกต้องแก่เยาวชนที่จะเติบโตเป็นพลเมืองของชาติในอนาคต ด้วยการปลูกฝังให้เกิดความสำนึก ตระหนักในพันธะหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงประพฤติปฏิบัติในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นสมาชิกของประเทศ รู้จักเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง รู้จักวิเคราะห์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล ในทางสร้างสรรค์ มีการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ซึ่งนับเป็นคุณสมบัติสำคัญที่แสดงให้เห็นถึง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่มีผลต่อโครงสร้าง และพฤติกรรมทางการเมืองของคนในประเทศ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมือง ไม่สามารถจะพัฒนาขึ้นเองโดยธรรมชาติได้ หากจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการอบรม ปลูกฝัง หล่อหลอม กล่อมเกลา อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนา

วัฒนธรรมทางการเมือง มีจุดเริ่มต้นมาจากกระบวนการกลุ่มเกลากล่อหลอม แนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ทางประชาธิปไตย ผ่านสถาบันต่าง ๆ ในสังคม และถึงเวลาแล้วที่ประชาชนชาวไทยจะต้องรวมตัวกันสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองก่อให้เกิดการพัฒนาการเมือง ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาานพอสมควร แต่ถ้ามีการเริ่มต้นกระทำด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างจริงจัง และประสบความสำเร็จ ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว ก็จะส่งผลให้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เกิดการพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพมั่นคง ก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนมากขึ้นเท่านั้น

บรรณานุกรม

ทินพันธุ์ นาคะตะ. **วิถีชีวิตไทย วัฒนธรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่.**

กรุงเทพฯ : หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์. (พิมพ์ครั้งที่ ๑),
๒๕๕๖

พฤทธิสาณ ชุมพล. **ระบบการเมืองความรู้เบื้องต้น.** กรุงเทพฯ : สำนัก

พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (พิมพ์ครั้งที่ ๗), ๒๕๔๗

ลิขิต ธีรเวคิน. **วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลาริเริ่มรู้**

ทางการเมือง. เอกสารทางวิชาการ หมายเลข ๒๘

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

วิเชษฐ เทพเฉลิม และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ. **วัฒนธรรมทางการเมือง**

ของสมาชิกรัฐสภาไทย (พ.ศ.๒๕๒๔). สำนักงานเลขาธิการ

สภาผู้แทนราษฎร

ศตพล วรปัญญาตระกูล. **วิทยานิพนธ์ วัฒนธรรมทางการเมือง : รูปแบบ**

ที่เหมาะสมในเชิงความสัมพันธ์ ระหว่างการรวมกลุ่มและ

บทบาททางการเมืองของสมาชิกผู้แทนราษฎร.

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔

ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

การพัฒนาการเมือง. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ จาก

<http://library.uru.ac.th/bookonline/books/politic7.pdf>

กระบวนการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย :

สาระสำคัญที่หายไปในสังคมการเมืองไทย. สืบค้น
เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ จาก <http://www.nathoncity.com/paper/1832>

วัฒนธรรมทางการเมือง. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๖
จาก <http://writer.dekd.com/danchoo/story/viewlongc.php?id=315778&chapter=11>

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย : รัฐธรรมนูญที่แท้จริงซึ่งไม่เคยถูกยกเลิก
สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1014>

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง : แนวทางการสร้างสังคมประชาธิปไตย
สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1117>

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร